

עלידי פירסום הצעות אייכמן, הושמדו מרבית יחודי הונגריה. אגרנט פסח עתה על כל פרשת ההסגרה, בצינו כי הפגישה עם שרת לא עלתה יפה, וכי שרת מיהר ללונדון כדי להיברר עם האנגלים. אולם השיטת אגרנט לא אמר דבר על השתקת הידיעות הנוראות שהיו בפי בראנד מאונו הישוב והעולם כולו, כך שלא הישוב ולא יהודי אמריקה, שהיתה להם אז השפעה עצומה, לא יכלו לפעול כדי לאלץ את ממשלותיהם לעשות משהו ממש להפסקת ההשמדה. אפילו מטוס אחד לא נשלח להפציץ את מטרפות אושויץ או את הגשרים המובילים אליה, כדי להאיט את קצב ההשמדה, כפי שהתחנן או במכתבו ההיסטורי הרב ויסמאנדל, מנהיג יהודי סלובקיה הכבושה. כך, בהגיון על קסטנר, פסח השופט אגרנט מחדש מקום לכל ההאשמות המוזעזעות נגד שרת וחבריו, שאף הם, כמו קסטנר בכופדפסט, הסתירו את הידיעות הידועות להם מן העם.

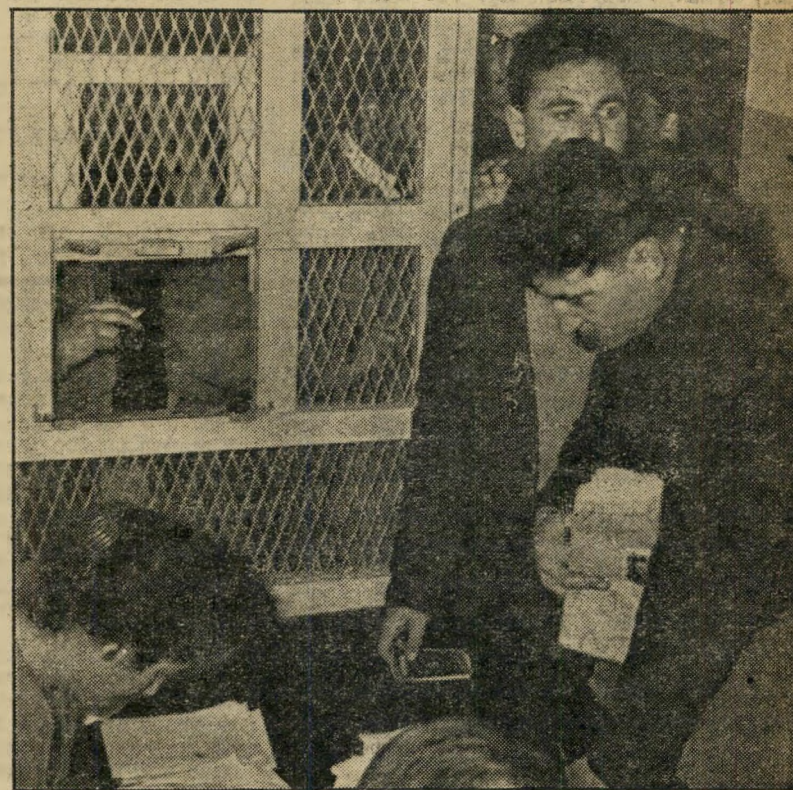
★ ★ ★

המהפכה של יום המחרת

כן נגמר היום הראשון. כל עתונו המשטר יכלו לצעול ולשמות. היה נדמה להם (או כך לפחות העמידו פנים) כאילו ישוהר סטנר כליל עלידי כל בית-משפט. קוז ישראל לא השאיר כל ספק בלב מאויניו שאמנם זה בדיוק מה שצוינו. היבזיר הרחב, שבחלקו הגדול האמין באשמת קסטנר, נשאר נדהם.

אולם למחרת היום החלה המכה החוזרת. כבר קוראי עיתוני-ערב של יום המחרת, חשו כי לפתע החלה מהפכה. השופט אגרנט עצמו, שקרא באותו בוקר את סוף פסק-דינו, פתח בה: הוא מצא את קסטנר אשם בהצלת פושעי-המלחמה קורט בוכ — אם כי לא הביא שום נימוק מרוע קסטנר זה, מנהיג ציוני, בעל שפע הבכרות הטובות, יצא מעורר כדי לעזור לפתע לפושע מתייב, שנתיים אחרי גמר המלחמה, להניצל מעמד התלייה שציפה לו, על חלקו בנגישת היהודים והשמדתם.

אולם רוח חדשה לגמרי החלה מושבת ברחוב כאשר התנשא באולם קולו המהוקצע של ד"ר משה זילברג. השופט בעל רעמת-השער השחורה והמשקפיים שחורי-המסגרת, הכניס לאזירת האולם נימה קודרת של תחושת-השוואה. "עין המרב כיסתה את פני הדיון כולו, והשרתה רוח רפאים בחלל בית-המשפט. שילמה כבדה מאד הוטלה עלינו כערעור זה... להעביר תחת שבתנו יצירי מעללי בני-אנוש, אשר חיו ופרפרו בין ציפורני השטן... בפסק-דינו של אגרנט עלתה וצפה מדי פעם רוח השואה, רגש ציטט אגרנט קטעים מפסק-דינו של מנימין הלוי, שהיו כולם רחיים יגון ההשמדה ורגש אחריות כלפיה. אולם

הנאשם מלכיאל גרינוולד (חבוש מגבעת) עובר בקושי את אחת מנקודות-החסימה, שהוקמו במיוחד לצורך מעמד חקירת פסק-הדין. מאחורי סורג, מוקפת בלשים, בודקת מוכיחה את תעויות-חיות של מבקשי-הכניסה ואלום בית-המשפט, לפני שנתרן להם חיפוש מדוקדק בכיסיהם ובתיקיהם.

אשמת באצור

פסק-דינו של זילברג נשא בעצמו רוח זה. כמו אצל הלוי, עלתה מכל שורה ביצירתו אחיבה אנו לעקור מלבנו כל דעה קדומה שגמלה בו. אולי, כתוצאה מן הפולמוס הנוסע... כך בן נחשד בעצמנו יתר על המידה... פן נדאק בקרבנו, אגב אלימיניציה זו, כל חרגשה אנושית... כל התחמקות ממתן תשובות לשאלות שאנו יכולים בגוד דיונו להשיב עליהן, יהא בה משום מעילה בתפקיד.

עוד בשעת בירור הערעור, נדמה היה כאילו התנגשו זילברג ותמיר בעיותיהם על נקודה אחת, שהפכה עתה היותה. זילברג שאל: "כלום ניתן להפריד בין ההאשמה של שיתוף פעולה עם הנאצים, לבין ההאשמה של שיתוף בהשמדת כל יהודי הונגריה?" השב תמיר: "כן, יכול להיות שיתוף בכל מיני דרגות: שיתוף בהכנת אליבי לפושעים, שיתוף בהסגרת הצהונים, ואפילו שיתוף-פעולה שבהשתקה, מבלי שיהיה שיתוף-פעולה פעיל בהשמדה עצמה."

זילברג התחכך על נקודה זו. היתה זאת אחת הנקודות המעטות שזילברג נראה כחולק על דעה שהעלה תמיר. נדמה היה כאילו אינו מסכים עמו ואינו מוכן לקבל את דעתו. עתה הפכה נקודה זו אבן-פינה של פסק-דינו. קביעתו הבסיסית: "משתף פעולה עם הנאצים, אפילו בקשר עם השמדת היהודים, אינו בהכרח זהה עם רוצח יודים ממש... אינו מוצא כל פגם בדופי בעל-חלוקה שנעשה על-ידי (הלוי) וסבור אני כי צדק בהחלט בהפרידה זו." מכאן המסקנה של זילברג, כמו של הלוי: קסטנר אשם בדרך הראשון, אינו אשם בשנית. ההבדל: אף שקסטנר הקל על ההשמדה, אין לומר כי השמדת הראשון, יהודי הונגריה היתה בלתי-אפשרית בלי עזרתו. מאחר שטענה אחרונה זו משמעת לדעת זילברג (אך לא לדעת הלוי) מתוך עלונו של גרינוולד, הרי הוא מצא שגרינוולד לא צדק בנקודה זו. (שילוף קביעתו זו של זילברג שפגשה, אחר כך, אחת הדרכים להטעיף דעת-הקהל כאלו קסטנר לא סייע לגרמנים בהשמדה.)

★ ★ ★

"אנחנו שילמנו פחות"

כבר בפסק-דינו זה החלה בולטת הנימה החריטה, בה חלקו השופטים איש על רעהו. אגרנט קבע כי קסטנר השתק את הידיעות על השואה המתקרבת מהמוני העיר קלור,

מפני שראה לנגד עיניו תוכנית-הצלה כללית, בשיתוף עם הגרמנים. קבע זילברג בשלוש מלים חריפות: "זה לא נכון" והוסיף: "דווחה אני ללא היסטוס את הטענה (הואח), היא הטענה ששימשה אבן-פינה לאגרנט. גם בשאר קביעותי היה זילברג תקיף, אך מעורר וכמעט ספרותי בניסוחו:

● "הוא האפשרות של יהודי הונגריה למרוד נגד הנאצים: מי לנו יותר מומחה מאייכמן עצמו, והוא אמר בפירוש כי אינו רוצה בחורשה שניה... נראה הדבר שאייכמן ושות' נתנו ציון לא נמוך ביותר לפוטנציאל ההתנגדות של יהודי הונגריה." היה זה ניגוד קיצוני לדעתו של חשין, כי יהודי הונגריה היו "עמף שהוביש על העץ."

● על חובתו של קסטנר להודיע על השואה המתקרבת, תחת להחליט בעצמו שאין סכוי להצלה: "הלה תוסיב ייקראז כלום יש ייצוג ביאוש? האם מותר לאדם יחיד, ואפילו בשותפות עם כמה מחבריו, להתאיש בשמם, ושלא מדעתם, של 800 אלף אנשים אחרים... אם מנהל בית-חולים גדול יניח לפתע חולים לגדוע, כדי שיוכל להתמסר להצלה הדאית של נפש אחת, הוא חייב לפחות מן הבחינה המוסרית, גם אם יתברר כי הוא באופן אישי סבור היה, בטעות, כי אכן אפשר כל תקווה להצלת החולים האחרים. הוא יהיה משתף-פעולה עם מלאך-המוות. ועל אחת כמה וכמה במקרה (של קסטנר)."

● בעלת בכר: "מי שמסוגל היה, לאחר מעשה, להציל... את בכר זה מן התלייה, העיד בזה כי גם בשעת מעשה לא היו מעלליו של אותו פושע גדול כליכך בוויים ומתועבים בעיניו."

כך הגיע השופט זילברג, צעד אחרי צעד, למסקנה הסופית: "קסטנר שיתף פעולה עם הנאצים... הוא מילא, ביועצו ושלא בתוסיב" את רצונם להעלים מן הקרבות את מוימת הרצח הקרוב, "לשחק את רצון ההתנגדות והבריחה" שלהם, וכך "הקל (על הנאצים) את מלאכת השמדת ההמונים."

ולבסוף ההסבר הפסיכולוגי לאופיו של קסטנר. "קסטנר לא היה אגואיסט מבוזבז הפשוט של המילא... אבל הוא היה אגוצנטרי מאד, השקיע את עצמו עד כדי נטילת חושים בהצלחת המיבצע האישי שלו. ודבר זה שלל ממנו כל חוש של פרופורציה בין ממדו ההצלה וההשמדה."

זילברג ציטט ארוכות את הדו"ח שהגיש קסטנר לסוכנות היהודית בשנת 1945. "זו היתה הדרך שהיינו חייבים ללכת בה," קבע בו קסטנר. "גם אומות אחרות נאלצו בשעות הגורליות של מלחמה זו לקנות את שלמותן הטריטוריאלית על-ידי ייתורים כלכליים. השבדים שלחו לרייך השלישי פלדה, התורכים כרום; שוייץ השתה להם אשראי-טילוקים של מיליוני דולארים מרובים. אנחנו שילמנו פחות."

הוסיף זילברג משלו בטון מר: "אנחנו שילמנו פחות מן התורכים ופחות מן חשבדים. הללו נאלצו למכור לזרים את הכרום והפלדה שלהם. אנחנו — לאו העסקות שלנו היו יותר מוצלחות. יודו (קסטנר) — ולבו בחדאי כואב על כך — כי באותה תקופה ממש שיקלה יהדות הונגריה 600 אלף נפשות, נלקח ממנה רכוש שווי של 300 מיליון דולאר. ואף-על-פי-כן: אנחנו — כלומר ועדת-ההצלה — שילמנו פחות." המיבצע שלנו הצליח גם מן הבחינה הכספית.

"לחמתי לחפש ולמצוא מאחורי פסוקים פנטסטיים אלה נימה של אירוניה מרה, קורטוב של הומוריס-גורדו; אך ינעתי ולא מצאתי. הכספיים המדוקדקים והאפולוגטיקה שבפיסקה הקודמת, מראים בעליל כי ברצינות גמורה נאמרו הדברים. אכן, זו אגוצנטריות, וזו שכרה — וכאן טמון לדעתי המפתח להבנת אישיותו ופעליו של קסטנר."

★ ★ ★

ירמיהו הנביא ויוחנן בן-זכאי

כשפיים זילברג את דבריו, החל להתפור הערפל המכחז שהופץ בחוף בודון. עתונאי-חוקן, שהבירוקן יום קודם לכן, לפי הדרכת יד נעלמת, כי "קסטנר טוהר על-ידי בית-המשפט העליון", נאלצו עתה להכחיש את עצמם. כעבור יום הופצו במברקי-גויסה המוריס מעורכים, כי בעולם המערבי, בניגוד לישראל, אין העורכים אוהבים להיראות מובלים באף לעיני קוראיהם.

במקום תמונה של בית-משפט בעל דעה מגובשת, נראה עתה חמשה שופטים, החולקים איש על רעהו בחריפות בלתי-רגילה. כאשר פתח הנשיא יצחק אולשן, בעל הפנים החמורות, בדבריו הקצרים, בהם הצטרף לפסק-דינו של אגרנט, לא הסתפק בכך. בצורה בלתי-רגילה למדי, התחכך בטון תקיף ביותר עם זילברג, בנוסח "אני מצטער מאד, אבל אינני מבין...". גרם לכך זילברג הפסיקו בעדינות באחד המקומות, ביקש לתקן ציטטה מדבריו.

גם הטון בו נקט אולשן, בניגוד למרבית חבריו, היה נועם והצטרתי. השופט שבא אחריו דיבר בלשון אחרת — מלוטשת ואלגנטית. היה זה זלמן שניאור חשין, ממלא-מקום הנשיא. ברגע הראשון נראה כאילו קם תימך נוסף בדעתו של הלוי, חשין תקף בחריפות את השלטונות על שהגישו את המשפט נגד גרינוולד, בעוד שלא השיגו ידם להביא לדין אף פושע-מלחמה נאצי אחר. אולם אחרי הקדמה זו, שנראתה בעתונאי-ערב של יום הששי כחולקת על אגרנט, התקדם בכיוון ההפוך. חשין נמנה עם הרוב.

היה זה חשין שקיבל את הזמנת תמיר וניהל את הויכוח גם בדרך אידיאולוגי. תמיר קורא בהתרגשות שאם יוצדקו מעשי קסטנר אין תקומה לעם ישראל, לפי שכל מנהיג ינהג כמותו בשעת צרה... בהקשר זה הוא מצביע על מורדי גטו חרשה, שנפלו וקידשו במותם שם שמיים רבים. גם ווהי השקפת-עולם... אך יש גם השקפה אחרת, שונה ממנה ומנוגדת לה, וגם לה... שרשים בדפי ההיסטוריה שלנו. ירמיהו הנביא, למשל, הטיף לכניעה בפני האויב ולכריתת ברית-שלום עמו. ורבן יוחנן בן-זכאי בחר להציל מה שאפשר היה להציל בעת צרה...

מכאן ועד לדיעה שקסטנר לא חייב היה להוחרר אספת. חשין פגע את דעתו. הצטרף לאגרנט ספורות ויבלו לטבה, היתה דרושה רק פסיעה קטנה נוספת. חשין פסע אותה, הצטרף לאגרנט ולאולשן. אך גם הוא, כמו אגרנט ואולשן, לא יכול היה למצוא שום הסבר הגיוני להצלת בכר בידי קסטנר אחרי המלחמה. הוא ביכר להגדירה כ"תעלומה שאולי לא תיפתר לעולם."

★ ★ ★

גויטיין: למח לא "שקר"?

עם סיום קריאתו של חשין, נשאר רק שופט אחד שטרם חיחה את דעתו. העתונאים חיכו בסקרנות מסיימת לקראת דיונו של השופט גבה-הקומה, מי שהיה ציר ישראל בהנגיטון. עד מהרה התברר כי המאופק שבכל השופטים היה דויד גויטיין, חניך המשפט האנגלי.

בניגוד לאגרנט, לא היה גויטיין מוכן לעמוד על כנותו של קסטנר על-יסוד הכתוב בלבד מבלי לראות את האיש. כאדם שעסק בעצמו במשך שנים בחקירה נגדית חיה, ידע שאין להמיר עולם את ההתרשמות האישית בקריאת פרוטוקול יבש.

עוד בלומה הערעור, כאשר כהן טען כי כל סתירותיו של קסטנר אינן אלא "שחף", "הגזמה", "גיפוח", "רברבנות", העיר לו גויטיין: "למה לא תאמר פשוט — שקר?" עתה חזר לאותה נקודה עצמה.

קבע גויטיין: "כיוון שקביעה כיום מה היה מודעו, הבלתי-אפשרי, כלום היה מוצא כותב מעשיו, בשנת 1944, כיום בבחינת הודאתו, או לפחות האשמה, כלום היה מוצא מן הסבך בשאלת סי הדין קסטנר עצמו, ואז תהא לנו לפחות הודעת בעל-הדין, אם לא הודאתו... ואמנם העיד ד"ר קסטנר בפני בית-המשפט (המחוזי) ובית-המשפט לא האמין לו. גם היועץ המשפטי לפנינו לא ביקש מאתנו לתת אימון בעדות (של קסטנר), בתארו אותה כמעט בכל מילה, פרט לשקר, שהיה בה כדי להניא אותנו מלדת בה אימון."

ואם כך הדבר, נראה לי (שגרינוולד) יצא כדי חובתו... די לו בכך שהצליח לשכנע את בית-המשפט (המחוזי)... שהאיש אותו האשים שיקר בבית-המשפט והתנהג באופן שהשאר על בית-המשפט רושם שמצפוננו אינו נקי, והוא מתירא ומנסה להסתיר דבר שאין עין השמש יפה לו.

אנו לא ראינו את הדין קסטנר בתא העדים, ולא שמענוהו מתוך הדברים הכתובים, אין הבעיה הנוקבת על כנותו וטהורות אה הטמאות בא על פלורנו. מסקנותיו של השופט המלומד, אינן עומדות בסתירה לעובדות שנתגלו, אלא עלות באופן סביר מתוכן.